

“ХЯТАД ХЭЛНИЙ ХЭЛЗҮЙН НЭРШЛИЙН МОНГОЛ ОНООЛТ”
ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ⁶⁹

Манай оронд 1957 оноос эхлэн дээд боловсролтой хятад хэлний мэргэжилтэн бэлтгэж эхэлсэн цагаас хятад хэлийг монгол суралцагчдад зааж, 65 жилийн турш олон мэргэжилтнийг дотоодод бэлдсэнээс гадна БНХАУ болон бусад хятад хэлт орнуудад мөн хятад хэлээр олон мэргэжилтэн төгсөж иржээ. Үүнээс гадна ерөнхий боловсролын сургуулиудад хятад хэлийг эрчимтэй заан сургаж байгаа юм. Хятад хэлийг сонгон суралцах зах зээлийн байдал сүүлийн жилүүдэд тогтвортой хэмжээнд буюу хятад хэлний сургалттай дунд сургуульд жилд дунджаар 7000 орчим, их дээд сургуульд 2000 орчим оюутан үндсэн мэргэжлээр, сонгоноор, хавсарга, хос мэргэжлээр суралцаж байгаа мэдээ⁷⁰ байна. Дотоодын хятад хэлний сургалтад хятад хэлний хэлзүйн нэр томъёог монгол хэлд буулган хэрэглэж байгаа байдлыг ажиглахад, сургууль сургуулийн багш нарын нэг нэршлийг монгол хэлээр оноон хэрэглэж байгаа нь өөр хоорондоо адилгүй, тэр бүү хэл нэг сургуулийн нэг тэнхимийн багш нар ч өөр хоорондоо өөр нэр томъёо ашиглаж буйг анзааран хэлэлцэх болсон билээ. Энэ асуудлыг МУИС-ийн багш Г.Элдэв-Очир 2017 онд “Хятад хэлзүйн нэр томъёог монгол хэлнээ оноох нь”⁷¹ илтгэлээрээ эрдэм шинжилгээнийхний хүрээнд асуудлыг дэвшүүлэн тавьж, зарим хятад хэлзүйн нэршлийг монгол хэлнээ хэрхэн оноох талаарх саналаа дэвшүүлсэн билээ.

Энэ нь хятад хэлийг заан сургадаг багш нарын хувьд хятад хэлний хэлзүйн нэр томъёог монгол хэлээр нийтлэг нэгэн жигд нэршилд буулгах сэдлийг бий болгож, энэ ажлыг хийхээр энэ онд Монгол Улсын Их сургууль (МУИС), Монгол Улсын Боловсролын Их Сургууль (МУБИС), Шинжлэх Ухаан Технологийн Их Сургууль (ШУТИС)-ийн Ази судлал, Дорно дахины судлалын тэнхимийн эрхлэгч нарын санаачилгаар нийт их дээд сургуулийн хятад хэлний багш нарын хэлэлцүүлэг хийх товыг гаргасан юм. Энэ ажлын бэлтгэл болгон, МУИС-ийн ШУС-ийн ХУС-ын докторант Э.Бумбилэг хятад нэр томъёоны жагсаалтыг гарган, хэлэлцүүлэг хийх, санал авах хятад хэлний хэлзүйн нэршлийг бүртгэн харьцангуй бүрэн хэмжээнд цуглуулж өгсөн юм. Энэ жагсаалтын дагуу МУИС, МУБИС, ШУТИС, Хүмүүнлэгийн ухааны их сургууль (ХУИС), Отгонтэнгэр их сургууль (ОТИС), Улаанбаатарын их сургууль (УБИС) зэрэг хятад хэлний чиглэлийн мэргэжилтэн бэлтгэдэг их, дээд сургуулийн багш нарын дунд нэгтгэсэн хятад хэлзүйн нэршлийн монгол оноолтын санал авахаар явуулж, нэр бүхий багш⁷² нараас ирсэн саналыг нэгтгэн⁷³, хэлэлцүүлэг хийх хүснэгийг гаргаж ирсэн нь хэлэлцүүлгийг үр дүнтэй болгох бэлтгэл ажил болсон юм. Мөн ШУТИС-ийн суралцагч З.Хулан уг хятад нэршлийн англи оноолтыг хадах ажлыг гүйцэтгэсэн болохыг тэмдэглэе.

⁶⁹ Ш.Эгшиг, МУИС-ийн ШУС-ийн ХУС-ын Ази судлалын тэнхимийн эрхлэгч

⁷⁰ 11. Монголын хятад хэлний сургалтын өнөөгийн байдал, Хятад судлалын салбар-Нэгэн жаран, МУИС, Улаанбаатар, 2017, 325-334 тал.

⁷¹ Г.Элдэв-Очир, 2017 онд Ази судлал ОУЭШХ-д хэлэлцүүлсэн илтгэлийн нэр

⁷² Санал өгсөн, Г.Элдэв-Очир (МУИС), Л.Чойжилмаа (ШУТИС), Б.Оюунчимэг (ХУИС), Д.Ундрах (МУИС), Б.Гэрэлт-Ирээдүй (МУИС), Л.Солонго (МУИС)

⁷³ Санал нэгтгэсэн, А.Дуламсүрэн (МУИС)

“Хятад хэлний хэлзүйн нэршлийн монгол оноолт” сэдэвт хэлэлцүүлгийг 2022 оны 2-р сарын 26-ны өдөр цахимаар зохион байгуулж, МУИС, МУБИС, ШУТИС, ХУИС, ОТИС, УБИС-ийн багш нарын төлөөлөл оролцон, нийт 198 нэр томъёо, нэршлийн талаар нэг бүрчлэн хэлэлцэн нэгдсэн саналд хүрсэн болно. Энэхүү хэлэлцүүлгийг МУБИС-ийн Дорно дахины хэл, заах аргазүйн тэнхимийн эрхлэгч Б.Ганчулуун, ШУТИС-ийн Ази судлалын тэнхимийн эрхлэгч Ц.Эрдэнэзаяа, МУИС-ийн Ази судлалын тэнхимийн эрхлэгч Ш.Эгшиг нар удирдан зохион байгууллаа. Хэлэлцүүлэгт ОТИС-ийн Э.Номин тэргүүтэй багш нар, УБИС-ийн Ө.Саранцэцэг зэрэг багш нарыг дэмжин оролцсонд талархаж байна.

Энэ удаагийн хэлэлцүүлгийн үр дүнг нийтэлж байгаа нь хятад хэлийг заан сургадаг манай нийт багш сурган хүмүүжүүлэгч нарт хэрэгтэй лавлагаа болох болов уу хэмээн найдахын дээр эдгээр монгол оноолтыг цаашид зөв оновчтой оноох талд засан сайжруулах ажил үргэлжлэх боломжтой гэдгийг уламжилъя.

Жич, дор толилуулж буй хятад хэлзүйн нэршлийг монголоор оноосон баганад зарим нэршлийг хоёр хувилбартай оруулсныг ташуу зураасаар заагласан нь аль алианаар нь авч хэрэглэх боломжтой гэдгийг үзүүлэв.

ХЯТАД ХЭЛНИЙ ХЭЛЗҮЙН НЭРШЛИЙН МОНГОЛ ОНООЛТ

№	Хятад	Англи	Монгол
1	语素	morpheme	бүтээвэр
2	词	word	үг
3	词根	root	үгийн үндэс
4	词缀	affix	залгавар
5	短语	phrase	холбоо үг
6	句子	sentence	өгүүлбэр
7	词类	parts of speech	үгийн аймаг
8	实词	notional word	бодит үг
9	名词	noun	нэр үг
10	时间名词	time noun	цаг заасан нэр үг
12	处所名词	pronoun of place	орон байр заасан нэр үг
13	方位名词	noun of locality	Байр, чиг заасан нэр үг
14	动词	verb	үйл үг
15	及物动词	transitive verb	тусгах үйл үг
16	不及物动词	in transitive verb	эс тусгах үйл үг
18	助动词	auxiliary verb	туслах үйл үг
19	表示意欲的	express intention	- маар ⁴ , хүсэл эрмэлзэл заасан
20	表示意愿的	would like to do	- маар ⁴ , хүсэл заасан
21	表示可能的	might;	Магадлал заасан
22	表示必要的	expressing necessity;	Хэрэгцээ, шаардлага, зайлшгүй байдлыг заасан

23	表示许可的	allow	Зөвшөөрөл заасан
24	自主动词	act on one's own	үйлдэх үйл үг/ захирах үйл үг
25	非自主动词	non-autonomous verb	эс үйлдэх үйл үг/ эс захирах үйл үг
26	形式动词	formal verb	Хэлбэр үйл үг
27	离合动词	separate verb	авцаг үйл үг/ холбоос үйл үг
28	相互动词	mutual verb	Харилцан үйлдэлдэх үйл үг
29	趋向动词	directional verb	чиглэл заасан үйл үг
30	形容词	adjective	тэмдэг үг
31	一般形容词	general adjective	ердийн тэмдэг үг
32	状态形容词	descriptive adjective	төлөв байдал заасан тэмдэг үг
33	非谓形容词	non-predicate adjective	өгүүлэхүүн бус тэмдэг үг
34	唯谓形容词	predicate adjective	өгүүлэхүүн тэмдэг үг
35	数量形容词	quantitative adjective	тоо хэмжээ заасан тэмдэг үг
36	数词	numeral	тооны үг
37	基数	cardinal number	үндсэн тоо
38	序数	ordinal number	дэс тоо
39	概述		тойм тоо
40	分数词	fractional number	бутархай тоо
41	倍数词	multiple word	дахил тоо
42	量词	measure word	тооллого үг/ хэмжүүр үг
43	名量词	noun/nominal measure word;	нэрийн тооллого үг
44	专用名量词	special noun quantifier	тусгай нэрийн тооллого үг
45	临时名量词	/a nonce noun/	зээлсэн нэрийн тооллого үг
46	计量名量词	quantitative measure word	хэмжил нэрийн тооллого үг
47	通用名量词	common measure word	түгээмэл нэрийн тооллого үг
48	动量词	verbal measure word	Үйлийн тооллого үг
49	专用动量词	special verbal measure word	тусгай үйлийн тооллого үг
50	工具动量词	instrumental verbal measure words	хэрэглүүрийн үйлийн тооллого үг
51	复合量词	compound measure words	нийлмэл тооллого үг
52	区别词	distinguish	ялгах үг
53	副词	adverb	дайвар үг
54	时间副词	adverbial of time	цаг заасан дайвар үг
55	范围副词	scope adverb	хамрах хүрээ заасан дайвар үг
56	程度副词	adverb of level, degree	хэр хэмжээ заасан дайвар үг
57	否定副词	negative adverb	үгүйсгэх дайвар үг
58	语气副词	modal adverb	баймж дайвар үг

59	情势副词	adverbial of circumstances	байдал заасан дайвар үг
60	关联副词	relevance adverb	холбох дайвар үг
61	代词	pronoun	төлөөний үг
62	人称代词	personal pronoun	биеийн төлөөний үг
63	指示代词	demonstrative pronoun	заах төлөөний үг
64	专指代词	specific pronoun	тусгайлан заах төлөөний үг
65	遍指代词	anaphora pronoun	ерөнхийлөн заах төлөөний үг
66	疑问代词	interrogative pronoun	асуух төлөөний үг
67	叹词	interjection	аялга үг
68	拟声词	onomatopoeia	авиа дуурайх үг
69	方位词	position	байр чиг заасан үг
70	离合词	separation and reunion	авцах үг/ холбоос үг
71	虚词	function word	хийсвэр үг
72	助词	auxiliary word	туслах үг
73	动态助词	aspect particle	үйлийн төлөв заасан туслах үг
74	结构助词	structural auxiliary word	бүтцийн туслах үг
75	语气助词	modality particle	баймж туслах үг
76	表示比况	comparison	адилтгал заасан
77	表示数量	quantity	тоо хэмжээ заасан
78	表示关系	express a relation	харилцаа хамаарал заасан
79	介词	preposition	утгвар үг
80	表示时间	time expression	цаг заасан
81	表示处所方向	direction expression	орон байр, чиглэл заасан
82	表示对象	target expression	оногдохуун заасан
83	表示工具	tool expression	хэрэглүүр заасан
84	表示方式	way expression	хэлбэр заасан
85	表示依据	according to expression	үндэслэл заасан
86	表示原因、目的	reason expression	шалтгаан, зорилго заасан
87	表示比较	compare expression	харьцуулалт заасан
88	表示排除- 除、 除了	exclude – except	-аас гадна, ангид утга заасан
89	表示协同	coordination	хамтрах утга заасан
90	表示距离- 离、 距	distance	хоорондын зайг заасан
91	表示经由	expressed via	дайран өнгөрөх утга заасан
92	表示关涉	expressed to relate	холбоо хамаарал заасан
93	连词	conjunction	холбоос үг
94	并列连词	coordinating conjunctions	зэрэгцүүлэх холбоос үг
95	主从连词	subordinator	захирах, захирагдах холбоос үг

96	短语类型	phrasal type	холбоо үгийн төрөл
97	主谓短语	subject-predicate phrase	өгүүлэгдэхүүн, өгүүлэхүүнт холбоо үг /хэлхэц/
98	述宾短语	predicate object phrase	өгүүлэхүүн тусагдахуунт холбоо үг
99	动词短语	phrase	үйлийн холбоо үг
100	形容词短语	adjective	тэмдэг үгийн холбоо үг
101	偏正短语	the endocentric phrase	тодотгох харьцаат холбоо үг
102	定中短语	centering phrase	Тодотгол, цөм холбоо үг /хэлхэц/
103	状中短语	adverbial phrase	Байц, цөм холбоо үг
104	中补短语	middle complement phrase	Цөм нөхвөрлөхүүнт холбоо үг
105	述补短语	predicate complement phrase	өгүүлэхүүн нөхвөрлөхүүнт холбоо үг
106	联合短语	coordinate phrase	холбоост/ хам холбоо үг
107	同位短语	appositive phrase	хамжсан холбоо үг/ зэрэгцээ холбоо үг
108	量词短语	classifier phrase	тооллого үгт холбоо үг
109	方位短语	directional phrase	байр, чиг заасан холбоо үг
110	介词短语	prepositional phrase	угтвар үгт холбоо үг
111	“的”字短语	“的” of word phrase	“的” бүхий холбоо үг
112	“所”字短语	“所” of word phrase	“所” бүхий холбоо үг
113	比况短语	metaphorical phrase	адилтгасан холбоо үг
114	固定短语	fixed phrases	тогтвортой холбоо үг
115	连谓短语	continuous predicate phrase	угсарсан өгүүлэхүүнт холбоо үг
116	兼语短语	concurrently language phrase	хавсарсан гишүүнт холбоо үг
117	句子成分	members of a Sentence	өгүүлбэрийн гишүүн
118	主语	subject	өгүүлэгдэхүүн
119	谓语	predicate	өгүүлэхүүн
120	述语	state	хүүрнэхүүн
121	宾语	object	тусагдахуун
122	名词性宾语	noun sexual object	нэрийн шинжтэй тусагдахуун
123	动词性宾语	verb sexual object	үйлийн шинжтэй тусагдахуун
124	形容词性宾语	adjective sexual object	тэмдэг үгийн шинжтэй тусагдахуун
125	中心语	headword	цөм гишүүн/ гол гишүүн
126	定语	attribute	тодотгол
127	状语	adverbial modifier	байц
128	补语	complement	Нөхвөрлөхүүн/ нөхвөр гишүүн
129	句子的分类	types of sentences	өгүүлбэрийн ангилал
130	陈述句	declarative sentence	хүүрнэх өгүүлбэр
131	疑问句	interrogative question	асуух өгүүлбэр
132	是非问句	yes-no question	бататган асуух өгүүлбэр
133	选择问	alternative questions	сонгон асуух өгүүлбэр

134	特指问句	specific interrogation	Онцолж/ тодруулж асуух өгүүлбэр
135	反问句	rhetorical question	Сөргүүлэн асуух өгүүлбэр
136	猜问句	guess questions	Таамаглан/ тааварлан асуух өгүүлбэр
137	省问句	provincial question	лавшруулан асуух өгүүлбэр
138	正反疑问句	positive and negative questions	лавлан асуух/ эсрэгцүүлэн асуух өгүүлбэр
139	祈使句	imperative sentence	захирах хүсэх өгүүлбэр
140	命令句	imperative/command sentence	захиран тушаах өгүүлбэр
141	禁止句	forbidden sentence	сануулах/ хориглох өгүүлбэр
142	建议句	suggested sentence	санал болгох өгүүлбэр
143	请求句	request-sentence	хүсэх өгүүлбэр
144	感叹句	exclamatory sentence	аялга/ сэтгэлийн хөдөлгөөн илэрхийлсэн өгүүлбэр
145	句型	sentence pattern	өгүүлбэрийн хэв шинж
146	单句	simple sentence	энгийн өгүүлбэр
147	主谓谓语句	S-P predicate sentence	өгүүлэгдэхүүн, өгүүлэхүүнт өгүүлбэр
148	非主谓句	non-subject-predicate sentence	өгүүлэгдэхүүн, өгүүлэхүүнт бус өгүүлбэр
149	名词谓语句	noun - predicate sentence	нэр үг өгүүлэхүүнт өгүүлбэр
150	动词谓语句	verb-predicate sentence	үйл үг өгүүлэхүүнт өгүүлбэр
151	形容词谓语句	adjective-predicate structure sentence	тэмдэг үг, өгүүлэхүүнт өгүүлбэр
152	存现句	existential sentence	Байдал заасан өгүүлбэр
153	存在句	existential sentence	оршин байх утгат өгүүлбэр
154	隐现句	fugitive sentence	илрэх утгат өгүүлбэр
155	连谓句	continuous predicate sentence	дараалсан өгүүлэхүүнт өгүүлбэр
156	兼语句	pivotal sentence	хавсарсан өгүүлбэр
157	主谓谓语句	subject predicate predicate sentence	Гол гишүүнт өгүүлэхүүн гишүүн өгүүлбэр
158	复句	complex sentences	нийлмэл өгүүлбэр
159	基本复句	simple complex sentence	энгийн нийлмэл өгүүлбэр
160	多重复句	repeated complex sentence	холимог нийлмэл өгүүлбэр
161	紧缩复句	compendious complex sentence	хураангуй нийлмэл өгүүлбэр
162	联合复句	coordinate composite sentence	хам нийлмэл өгүүлбэр
163	偏正复句	modification complex sentence	тодотгох харьцаат нийлмэл өгүүлбэр
164	并列复句	compound complex sentence	зэрэгцсэн нийлмэл өгүүлбэр
165	顺承复句	consistent complex sentence	угсарсан нийлмэл өгүүлбэр
166	选择复句	selective complex sentence	сонгох нийлмэл өгүүлбэр
167	递进复句	progressive complex sentence	дэвших нийлмэл өгүүлбэр
168	补释复句	supplementary complex sentence	тайлбарт нийлмэл өгүүлбэр
169	因果复句	causal complex sentence	шалтгаан, үр дагаварт нийлмэл өгүүлбэр
170	条件复句	conditional complex sentence	нөхцөлт нийлмэл өгүүлбэр

171	转折复句	turn complex sentence	утга эргэсэн нийлмэл өгүүлбэр
172	让步复句	concession complex sentence	найр тавьсан угсарсан нийлмэл өгүүлбэр
173	目的复句	purpose complex sentence	зорилго заасан угсарсан нийлмэл өгүүлбэр
174	假设复句	hypothetical complex sentence	болзол заасан нийлмэл өгүүлбэр
175	解说复句	explanatory complex sentence	тайлбарласан нийлмэл өгүүлбэр
176	连贯复句	coherent complex sentence	авцалдаат нийлмэл өгүүлбэр
178	“是”字句	“is” sentence	“是” – тэй өгүүлбэр
179	“在”字句	“in” sentence	“在” - тай өгүүлбэр
180	“有”字句	“there is” sentence	“有”- тай өгүүлбэр
181	离合动词	clutch verb	авцах үйл үг
182	动词重叠式	verb reduplication	үйл үгийн давтах хэлбэр
183	形容词重叠式	adjective reduplication	тэмдэг нэрийн давтах хэлбэр
184	“比”字句	“比” compare sentence	“比” -тэй өгүүлбэр
185	“不比/没有”句	“unlike/to not have” sentence	“不比/没有” -тай өгүүлбэр
186	补语	complement	Нөхвөрлөхүүн/ нөхвөр гишүүн
187	结果补语	resultative complement	үр дүн заасан нөхвөрлөхүүн
188	趋向补语	directional complement	чиглэл заасан нөхвөрлөхүүн
189	可能补语	potential complement	боломж заасан нөхвөрлөхүүн
190	程度补语	complement of degree	хэр хэмжээ заасан нөхвөрлөхүүн
191	情态补语	modal complement	төлөв заасан нөхвөрлөхүүн
192	数量补语	quantitative complement	тоо хэмжээ заасан нөхвөрлөхүүн
193	动量补语	momentum complement	үйлийн эрчим заасан нөхвөрлөхүүн
194	时量补语	time quantity complement	үргэлжлэх хугацаа заасан нөхвөрлөхүүн
195	比较数量补语	quantitative complement-sentence	тоо хэмжээг харьцуулсан нөхвөрлөхүүн
196	“把”字句	“把” “handle” sentence	“把” - тай өгүүлбэр
197	“被”字句	“被” sentence	“被” – тэй өгүүлбэр
198	“连”字句	“连” “continuous” sentence	“连” – тэй өгүүлбэр